

VAGDALT v. Hungary (№ 9525/19)

Обставини справи

У цій справі заявник скаржився на неможливість оскаржити заяву про батьківство, зроблену іншим чоловіком, і встановити власне батьківство щодо своєї неповнолітньої доньки.

Впродовж 2000–2005 років заявник перебував у позашлюбних стосунках з Е. Р., яка на той час була одружена з Сс. Н. 27 вересня 2002 року Е. Р. народила дівчинку, С. Відповідно до положень статті 35 Закону про шлюб, сім'ю та опіку від 1952 року в чинній на час подій редакції (далі – старий Закон про сім'ю), яка встановлювала правову презумпцію, що батьком народженої у шлюбі дитини є чоловік матері, С. була зареєстрована як дочка Е. Р. та Сс. Н. Разом з тим, заявник підтримував регулярні контакти з С. до 2005 року, коли стосунки між ним та Е. Р. припинилися.

Чинне на час подій угорське законодавство не передбачало можливості для чоловіка, який стверджував, що він є біологічним батьком дитини, батьківство якої було встановлено або за правовою презумпцією, або шляхом визнання, безпосередньо оскаржити батьківство. Така процедура могла бути ініційована опікуном *ad litem*, якщо орган опіки та піклування вважав, що в найкращих інтересах дитини дізнатися про своє походження та з'ясувати свій сімейний статус. Таким чином, національні органи влади користувалися дискреційними повноваженнями, покликаними забезпечити найкращі інтереси дитини, а також збалансувати інтереси як дитини, так і передбачуваного біологічного батька.

Відповідно, 8 травня 2006 року заявник звернувся до органу опіки та піклування з проханням призначити для С. опікуна *ad litem*, щоб той міг подати позов з метою спростування батьківства Сс. Н. Спочатку адміністративні органи відхилили прохання заявника на тій підставі, що сімейний статус С. був врегульований, і оспорування батьківства Сс. Н. не відповідало найкращим інтересам дитини. Заявник оскаржив цю відмову до суду, і в результаті поновленого адміністративного провадження орган опіки та піклування погодився з висновками експерта-психолога і постановив, що здоровий розвиток дитини вимагає з'ясування її походження відповідно до положень Закону про сім'ю.

Е. Р. та Сс. Н. оскаржили це рішення в судовому порядку. В результаті судового розгляду на підставі тесту ДНК, який довів, що заявник є біологічним батьком С., орган реєстрації актів цивільного стану м. Сопрон викреслив ім'я Сс.Н. з реєстру актів цивільного стану як батька С.

23 травня 2011 року заявник подав заяву про визнання батьківства щодо С., однак за відсутності згоди матері він не був зареєстрований як батько С. у

реєстрі актів цивільного стану. 3 червня 2011 року Cs. H. також подав заяву про визнання батьківства щодо С., за згодою Е. R. В результаті 7 липня 2011 року Cs. H. знову був записаний у реєстрі як батько дівчинки. Оскільки жоден з цих заходів не був адміністративним рішенням, заявник не мав законного способу оскаржити їх, і його скарги з цього приводу були відхилені.

Заявник подавав скарги на дії реєстратора актів цивільного стану до прокуратури та поліції, за результатом розгляду яких в діях останнього не було встановлено порушень.

Після цього заявник подав заяву до відповідного органу опіки та піклування з проханням з'ясувати, чи відповідає зміна сімейного статусу С. найкращим інтересам дитини. В результаті 21 листопада 2012 року було встановлено, що провадження відповідатиме інтересам дитини, і було призначено опікуна *ad litem* для С., яка подала цивільний позов про оскарження батьківства Cs. H. до окружного суду. Орган опіки вважав, що хоча С. жила в емоційно і матеріально адекватних умовах, суперечлива і тривожна інформація про її походження негативно впливала на її психіку і серйозно загрожувала її емоційному розвитку. Дитина знала про таємницю свого сімейного статусу і тому була розгублена, тим більше, що до трьох років її виховували з думкою, що заявник є її батьком.

В подальшому це рішення було декілька разів скасовано національними судами, і зрештою 28 травня 2014 року Верховний Суд прийняв рішення, яким визнав, що з'ясування біологічного походження С. відповідає найкращим інтересам дитини і що провадження у цій справі має бути здійснене в її інтересах.

На підставі цього рішення Верховного Суду 18 серпня 2014 року орган опіки та піклування призначив опікуна *ad litem* з метою порушення провадження про анулювання батьківства Cs. H. та встановлення батьківства заявника.

28 травня 2015 року опікун *ad litem* відкрив провадження у справі з метою встановлення батьківства заявника, проте не відкривав його проти Cs. H. з метою оскарження батьківства останнього.

24 липня 2015 року окружний суд визнав заявника батьком С. Після апеляції, поданої Е. R. як третьою стороною, Високий суд скасував це рішення суду першої інстанції. Він відхилив позов і закрити провадження у справі, встановивши, що статус батька був встановлений на підставі заяви про визнання батьківства, зробленої Cs. H. 3 червня 2011 року. Провадження щодо встановлення батьківства дитини могло бути розпочато лише у випадку, якщо статус батька був вакантним. У відповідь на аргументи заявника суд другої інстанції вказав, що, незважаючи на чітку вказівку органу опіки та піклування від 18 серпня 2014 року, опікун *ad litem* не ініціював провадження проти Cs. H. щодо позбавлення його батьківства, а отже, це питання не могло розглядатися

в рамках провадження, що перебувало на його розгляді. Kúria (Верховний Суд Угорщини) залишив це рішення в силі.

31 березня 2017 року опікун *ad litem*, який представляв інтереси С., порушив справу проти Сs. Н. про позбавлення останнього батьківства. Заявник не був стороною цього провадження. Національні суди відхилили цей позов як такий, що поданий із пропуском строку. Оскільки після скасування новим Цивільним кодексом старого Закону про сім'ю позов про визнання батьківства міг бути поданий неповнолітньою дитиною або до досягнення нею трирічного віку, або, якщо дитина дізналася про причини оскарження батьківства пізніше, протягом одного року з дня, коли вона дізналася про ці факти; початковою точкою відліку річного строку, на думку суду, було 18 серпня 2014 року, коли орган опіки та піклування призначив опікуна *ad litem*. Суд зазначив, що провадження щодо встановлення батьківства заявника стосовно С. не переривало перебігу річного строку, оскільки мало інший предмет розгляду.

До ЄСПЛ заявник скаржився на нездатність визнання свого батьківська стосовно своєї доньки, оскільки національні органи влади були неефективні у здійсненні провадження.

Оцінка Суду

Суд вважав за доцільне розглянути скаргу з точки зору позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції. При цьому він вважав, що його роль полягає саме в тому, щоб визначити, чи був досягнутий у цій справі справедливий баланс між відповідними конкуруючими інтересами і чи був процес прийняття рішення в цілому справедливим і чи він забезпечив заявникові необхідний захист його інтересів, захищених статтею 8 Конвенції (пункт 51 рішення).

Суд зазначив, що у своїх попередніх рішеннях він вже визнавав, що дискреційні повноваження угорських національних органи влади у сфері встановлення батьківства, передбачені старим угорським Законом про сім'ю, самі по собі не були несумісними з гарантіями, що містяться у статті 8 Конвенції (див. рішення у справі *Krisztián Barnabás Tóth v. Hungary*, № 48494/06, § 33, від 12 лютого 2013 року) (пункт 53 рішення).

Суд визнав, що у цій справі проведення процедури встановлення батьківства відповідало найкращим інтересам дитини, оскільки при вирішенні питання про надання дозволу на її порушення національні органи влади взяли до уваги відповідні обставини, включаючи сімейну ситуацію та оточення дитини, її стосунки із заявником та її інтереси у з'ясуванні свого сімейного статусу. Вони ретельно збалансували ці елементи, надали детальні обґрунтування своїх висновків і дійшли висновку, що невизначеність щодо її

походження була шкідливою і негативно впливала на розвиток С. (пункт 56 рішення).

Щодо способу, в який було проведено процедуру встановлення батьківства, Суд зазначив, що національне законодавство не дозволяло заявнику подати заяву про встановлення батьківства без згоди матері, навіть якщо це відповідало б найкращим інтересам дитини. Заявник також не мав жодних правових засобів, щоб вплинути на відмову матері. Навпаки, органи влади знову зареєстрували Сs. Н. як батька дитини, незважаючи на те, що його заява про батьківство суперечила встановленим фактам.

Суд зазначив, що він бере до уваги висновок прокуратури про те, що згідно з угорським законодавством реєстратор не зобов'язаний перевіряти батьківство дитини при повторній реєстрації Сs. Н. як її батька. Однак він не може ігнорувати той факт, що національні органи влади повинні були повністю знати про остаточне рішення суду щодо біологічного походження дитини і про те, що сам заявник зробив заяву про визнання батьківства щодо С., але вони вирішили проігнорувати ці обставини (пункт 59 рішення).

Такий підхід також фактично виключив будь-яку подальшу можливість для заявника домогтися визнання свого батьківства, незважаючи на встановлений біологічний факт, що він є батьком дитини. По-перше, він не міг ініціювати адміністративне провадження щодо врегулювання сімейного статусу дитини, оскільки запис про батьківство щодо С. був зроблений в актовому записі. По-друге, його звернення до органу опіки та піклування з проханням подати позов про встановлення батьківства також не дало жодних результатів (пункт 59 рішення).

Що стосується другої групи проваджень, Суд зазначив, що у справі заявника його повноваження щодо встановлення зв'язку зі своєю дитиною були обмежені статтею 43 старого Закону про сім'ю. Хоча це положення було здатне захистити інтереси передбачуваних батьків, воно не враховувало осіб, які, як у ситуації заявника, були доведені як біологічні батьки дитини, чий батьківський статус не залишився вакантним у реєстрі (див. пункти 16 і 20 цього рішення). Лише якщо орган опіки та піклування визнавав, що з'ясування сімейного статусу відповідає найкращим інтересам дитини, призначався опікун *ad litem*, який відкривав провадження від імені дитини (пункт 60 рішення).

Суд зазначив, що, незважаючи на попередній висновок про те, що з'ясування батьківства дитини було в інтересах С. (див. пункти 9–14 рішення), національні органи влади здійснили нову оцінку цього питання (див. пункти 25–28 рішення). Національні органи не можна критикувати за розгляд питання про те, чи можуть інтереси дитини переважати над інтересами заявника до вжиття будь-яких заходів, оскільки це провадження було чітко спрямоване на забезпечення балансу між інтересами дитини та інтересами біологічного

батька. У зв'язку з цим Суд підкреслив, що нова оцінка найкращих інтересів дитини дала той самий результат, що й попередня: національні органи влади дійшли висновку, що невизначеність і суперечлива інформація про її походження негативно вплинули на психіку та емоційний розвиток С., що зумовило необхідність з'ясування її сімейного статусу (пункт 61 рішення).

І все ж, Суд із занепокоєнням відзначив, що національним органам влади знадобилося 3 роки для того, щоб заново вирішити питання про найкращі інтереси дитини, призначити та доручити опікуну *ad litem* розпочати провадження у справі про скасування батьківства Cs. H. та встановлення батьківства заявника (пункт 62 рішення).

Суд звернув увагу на те, що опікун *ad litem* повинен був подати позов про оскарження батьківства Cs. H., але не зробив цього, нехтуючи вказівками органу опіки та піклування. Через це упущення його позов про реєстрацію батьківства заявника був приречений на невдачу і дійсно був відхилений на тій підставі, що запис про батьківство щодо дитини було вчинено в реєстрі актів цивільного стану (пункт 63 рішення).

У зв'язку з цим Суд зазначив, що суди повторювали у своїх рішеннях, що сам факт юридичного визнання іншим чоловіком, Cs. H., свого батьківства, незважаючи на фактичні обставини такого визнання, був достатнім для відмови у задоволенні вимоги про визнання біологічного батьківства заявника. Суди не взяли до уваги той факт, що батьківство заявника стосовно С. було визначено остаточним судовим рішенням і не повинно було ставитися під сумнів (пункт 64 рішення).

Суд також зазначив, що подальша спроба виправити бездіяльність опікуна виявилася марною, оскільки через встановлений законом строк для оскарження батьківства стверджуваного батька новий позов опікуна про оскарження батьківства Cs. H., поданий від імені С., не розглядався через вплив відповідного строку.

У зв'язку з цим Суд підкреслив, що відповідальність держави за Конвенцією може наставати за дії всіх її органів, агентів та службовців. Це міркування стосується і опікуна *ad litem*, призначеного для представництва інтересів С., який повинен був використати всі правові засоби, необхідні для врегулювання її сімейного статусу. Не зробивши цього вчасно, тобто до спливу відповідного строку, він фактично позбавив заявника можливості встановити правові відносини зі своєю дитиною (пункт 67 рішення).

Підсумовуючи, Суд визнав, що національне законодавство містить певні гарантії, які дозволяють врахувати всі інтереси перед прийняттям будь-якого рішення про порушення провадження, яке може вплинути на сімейний статус дитини. Однак, за конкретних обставин цієї справи, їхньому практичному застосуванню щодо заявника було приділено мало уваги, і не схоже, що розгляд його справи органами влади забезпечив належне врахування його

прав та інтересів. Суд також із занепокоєнням відзначив кількість повторних розглядів, які скасовували попередні висновки, рішення, які були явно несумісні з фактичними обставинами конкретної справи, і, нарешті, поведінку опікуна *ad litem*. Відповідно, затягування провадження неминуче зменшувало і, зрештою, звело нанівець будь-яку перспективу його успішного завершення (пункти 68–69 рішення).

Розглянувши, яким чином усі ці елементи, у сукупності вплинули на ситуацію заявника, Суд дійшов висновку, що, навіть з урахуванням свободи розсуду, залишеної Державі, вона не змогла забезпечити заявнику повагу до його сімейного життя, на яку він має право за Конвенцією (див, *mutatis mutandis*, *Róžański v. Poland*, no. 55339/00, § 79, 18 травня 2006 року).

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалено Палатою 7 березня 2024 року й набуло статусу остаточного 7 червня 2024 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.